

NY MUSIK

i samarbete med
Borås konstmuseum

Claude Loyola Allgén

– samtliga verk för violin och piano

Sonat för violin och piano – uruppförande

Have a look at Mary? för piano – uruppförande

Carmen Perlotense för violin och piano

Drakdans för violin och piano

Carmen Perlotense – Præludium – Carmen Perlotense för violin och piano
– uruppförande

—paus—

Nocturne för piano (f.f.g.)

Nocturne för violin och piano (f.f.g.)

Linguis barbarorum för violin

Linguis barbarorum för violin och piano – uruppförande

Nocturne (A-dur) för piano – uruppförande

Romans för violin och piano

Joar Skorpen – violin

Maria Ingemarsson – piano

Onsdagen den 3 april 2002, kl. 19.00

Museet, kulturhuset, Borås

Entré 50:- Medl. fri entré

Claude Loyola Allgén föddes den 16 april 1920 i Calcutta, där fadern arbetade för ett svenskt företag, men växte upp i Djursholm. Hans möte med musan i unga tonår förefaller att ha varit omvälvande, och från de första kompositionsförsöken i 14-årsåldern formligen väller musiken ur honom. Han studerade viola och kontrapunkt vid Musikhögskolan i Stockholm och var även medlem av Måndagsgruppen, men som tonsättare var han autodidakt. 1950 konverterade han till katolicismen och bytte sitt dopnamn Klas-Thure mot Claude Johannes Maria med det senare tillägget Loyola. Han studerade teologi i Holland och framför allt i Innsbruck (1953–55 och 57–61), men prästvigdes aldrig – vilket förorsakade en livslång sorg. Allgén levde under sina sista år i delvis självvalt armod. Förutom sitt hus i Täby, som han ärvt av modern, ägde han även en mindre aktiepost, men ingenting av detta betraktade han som sitt eget; det tillhörde det barnhem som efter hans död skulle inrättas i hans hus. Därav blev intet. Natten till den 18 september 1990 innebrändes Allgén i sitt hem, och med honom mängder av originalmanuskript.

Allgén var ju själv stråkmusiker och i någon mån pianist, och det råder knappast någon tvekan om att det är just hans musik för stråkar och piano som ligger närmast något slags ”normalt” idiom, medan exempelvis körmusiken ofta är mer abstrakt. ”Jag har visserligen på 1950-talet gjort några större arbeten för solopiano men genren ligger sannerligen rätt illa till för mig. Min styrka ligger såvitt jag förstår mer på det rent tematiskt-polyfona området, alltså rätt fjärran från pianot.” För den som hör Allgéns pianomusik är detta uttalande från 1981 minst sagt förvånande. Må vara att han ansåg pianot ”fullständigt odugligt” som polyfont instrument, och att pianoverken därför är hållna i en lätt klichéartad, arkaiserande, ja rentav kameleontisk stil – men att pianot skulle ligga illa till!? Tvärtom. Redan i ungdomsverken visar han en särskild fallenhet för pianoklangen.

Sonat (a-moll) för violin och piano torde vara den unge Klas-Thure Allgéns första mer omfattande verk. Att döma av vad som finns bevarat, föregås det enbart av smärre körsatser och sånger med piano. Stycket är komponerat i föräldrahemmet i Djursholm, slutdaterat 21/9 1938, och tillägnat gode vännen Karl-Magnus Enhörning – sedermera en av musiklivets verkliga maktbyråkrater, bland annat som chef på musikradion och Rikskonserter. Det handlar om en renodlat tonal musik. Visst kan man spåra influenser från det Bayreuth som tonåringen besökt några år tidigare, men som i alla Allgéns ungdomsverk finns här också något som knappast kan beskrivas som annat än en nordisk ton.

Have a look at Mary? Underligare titel får man leta efter. Och varför ett frågetecken? Att Mary är Jesu moder råder det väl knappast någon tvekan om, men vad har hon med den här musiken att göra? Det rör sig om en spirituellt, lättsam pianosats, som nog skulle få till och med Erland von Koch att nicka gillande. Allegro grazioso.

Melodin, som inte kan räknas till de tungviktiga, utsätts dock för några typiskt allgénska vändningar. Stycket, som med all sannolikhet komponerades på 50-talet, är ett av de båda verk som 1963 publicerades på Nordiska Musikförlaget – dock under beteckningen Anonymus. Man kan fråga sig varför, liksom hur han bar han sig åt för att övertyga förlaget om ett sådant tilltag. Musiken är visserligen skriven med en glimt i ögonvrån, men är kanske ändå att uppfatta som ett försök att nå något slags acceptans (vilket uppenbarligen inte lyckades med tanke på att uruppförandet kommit att dröja nästan ett halvsekel). Anonymus är ju för all del ett vanligt tonsättarnamn, men det har aldrig bringat upphovsmannen någon större ära. Det kanske är den springande punkten – Allgén ville få gensvar, men han ville inte ta åt sig äran; en stor del av hans verk bär trots allt inskriften Soli Christo Gloria.

Carmen Perlotense är namnet på en 13 takter lång melodi med ackompanjemang för ospecificerat instrumentarium – en melodi som skulle vara fullständigt alldaglig om det inte vore för de abrupta tonartsbytena. Lägg därtill ett koncentrerat ackompanjemang som antingen är atonalt eller rör sig i helt andra tonarter. Stycket är daterat ”Oeniponte 23-1-55”. Denna *Sång för Perlot* tillkom alltså under Allgéns studier vid prästseminariet i Innsbruck och är tillägnad en av studiekamraterna.

Till egendomligheterna i den allgénska verklistan hör två verk av ”Bartók-Allgén”. Den senare har här helt enkelt tagit solostämman från det följande *Praeludium* (ursprungligen saxofon, senare viola, i tempo 1/4-del = 69) och sammanfogat den med *Drakdans* (1/4-del = 208) ur Bartóks *Mikrokosmos*. Ett collage således, i vilket de skilda ingredienserna möts i ett helt nytt tempo (1/4-del = 80 alternativt 112). Den här framförda versionen har transponerats upp en kvint.

Carmen Perlotense – Praeludium – Carmen Perlotense är ett slags svit med mellanliggande, virtuosa solokadenser för ”violin (violoncell, viola, saxofon) och piano (cembalo, orgel)”. Denna svit innehåller två mindre stycken med ackompanjemang, *Carmen Perlotense* (som inleder och avslutar verket) och *Praeludium*, vars melodi alltså är identisk med den i ovan nämnda *Drakdans* (om än utsmyckad), dock nu försedd med ett helt annat ackompanjemang. De enskilda styckena har spelats tidigare i Borås, men detta är första gången verket framförs i sin helhet.

Noncturne för piano (troligen 50-tal) är tillägnat modern Hjärdis och systemen Mary-Anne. Musiken är ett spel med reminiscenser, med det redan bekanta. Men trots att den glider stilistiskt mellan olika hållpunkter bär den ändå sin upphovsmans signum. Stycket måste ha uppfattats som totalt otidsenligt när det skrevs. Idag, efter postmodernism och stilistiska collage, ser vi det ur en annan vinkel. Vid uruppförandet 1989 utbrast tonsättaren skeptiskt: ”Jag kan inte neka till att jag har skrivit det – det står ju mitt namn på det – men det där skall ni inte spela!”

I *Nocturne* för violin och piano är pianosatsen identisk med *Nocturne* för piano, medan violinstämman, som bygger på samma melodiska material men rör sig i andra tonarter, helt enkelt lagts ovanpå. Denna variant finns också för röst och piano, då med titeln *Vandring med Franciscus*.

Linguis barbarorum "Perpetuum mobile" per Violino solo är daterat Holmiæ, alltså Stockholm, 9-5-1953. Som undertiteln till denna *Barbardans* antyder handlar det om en högvirtuos, notoriskt motorisk 16-delsmaskin i ett i praktiken ospelbart tempo. I en något senare version är den i sammanhanget avvikande inledningen bortklippt och slutet har fått en tillagd, liten knorr. Ett i jämförelse med solostämman mycket variationsrikt pianoackompanjemang har tillfogats den 10 november 1955. Denna andra version orkestreras så småningom – utvidgas, naturligtvis –, förses med kadenser och ingår då som tredje och sista sats i violinkonserten från 1957. (Denna violinkonsert, som lär vara den näst mest omfattande i åtminstone svensk litteratur, uruppförs för övrigt av Joar Skorpen i Göteborg den 28 april, i orkesterreduktion av Joel Eriksson. Den mest omfattande konserten är naturligtvis också av Allgéns hand, åtminstone delvis – den 16 satser och cirka 600 partitursidor långa *I Caprici* har solostämman av Paganini och vidlyftig orkestersats av Allgén.)

Nocturne (A-dur) för piano är daterad 13/1 1940 och hör till det som gick att rädda ur resterna av Allgéns hus. Det är typiskt för de verk han skrev vid denna tid, alla burna av undomligt patos – melankoliska, majestätiska, med djupa basar men ändå en genomlyst klang. Som en målning av prins Eugen; kvällssol genom tät granskog. På titelbladet citeras Strindbergs dikt "Vid sista udden":

*Det är natt och vindstillt, sen solen gick ner.
I halvljus på udden en trädgrupp sover vid räcket,
dagens fåglar man ser ej mer,
och böljorna lagt sig inunder halvgröna täcket.
Då öppnas dörrarna till villans hall,
och lösta löpa de ut, de bundna ljuden;
flygeln sjunger, och tonernas svall
det väcker natten, som sover i rosiga skruden.*

Romans för violin och piano (15-9-55) är utan tvekan en av Allgéns mer lättillgängliga kompositioner. Men den till synes enkla ytan döljer en mångbottnad rikedom. Piano-stämman tyder på att tonsättaren redan från början haft ett orkesterackompanjemang i tankarna, och mycket riktigt finns verket också i version med orkester (Holmiæ, maj 1956). Denna version har senare utvidgats och försetts med kadenser och ingår som sats två i violinkonserten från 1957. Denna andra sats är ett av de få verk som framfördes under tonsättarens livstid.